

НАУКА

научно-производственный журнал

материалы V международной
научно-практической конференции
«Дулатовские чтения 2013»

спецвыпуск
«Общественные науки, история,
философия»

2013

2013 ж., қараша, арнайы басылым
спецвыпуск, ноябрь 2013 г.

Жылына төрт рет шығады
Выходит 4 раза в год

М.Дулатов атындағы Қостанай инженерлік-экономикалық университетінің көпсалалы ғылыми-өндірістік журналы.
Многопрофильный научно-производственный журнал Костанайского инженерно-экономического университета им. М. Дулатова

Меншік иесі:

М.Дулатов атындағы Қостанай инженерлік-экономикалық университеті.

Собственник (Учредитель):

Костанайский инженерно-экономический университет им. М. Дулатова

Журнал 2001 ж. бастап шығады 26.06.2001ж Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат Министрлігінде тіркелген № 2086-Ж куәлігі.

Журнал выходит с 2001 г. Зарегистрирован в Министерстве культуры и информации Республики Казахстан свидетельства о регистрации издания за № 2086-Ж от 26.06.2001г.

Мнение авторов не всегда отражает точку зрения редакции. Рукописи не рецензируются и не возвращаются. За достоверность предоставленных материалов ответственность несет автор. При перепечатке материалов ссылка на журнал обязательна.

Согласно договора № 65 от 16 августа 2011 г. представлением сведения об импакт-факторе за 2010 год журнала «Наука» по данным Казахстанской базы цитирования (АО ИЦНТИ).

Журнал «Наука» имеет импакт-фактор-2010, равный 0,005

Главный редактор ИСМУРАТОВ С.Б. д.э.н., профессор, академик МААО (г. Костанай)

Заместитель гл.редактора МУРАТОВ А.А., к.с.-х.н., чл.корр.МААО (г. Костанай)

Члены редколлегии: АСТАФЬЕВ В.Л., д.т.н., профессор, член-корр. КАСХН (г. Костанай), БАЙМУХАМЕДОВ М.Ф., д.т.н., профессор (г.Костанай), ВАШАКИДЗЕ А.А., д.т.н., профессор (г. Тбилиси), ГОРШКОВ Ю.Г., д.т.н., профессор (г.Челябинск), ДВУРЕЧЕНСКИЙ В.И., к.э.н., академик МААО (г. Костанай), ДЕЙНЕГА В.В., к.т.н., профессор, академик МААО, (г. Костанай), ЖУНУСОВ Б.Г., д.э.н., профессор (г. Кокшетау), КЕНДЮХ И.Г., д.э.н., профессор (г. Петропавловск), КОНДРАТОВ А.Ф., д.т.н., профессор (г. Новосибирск), ЛАЗАРЕНКО В.Н., д.с.-х.н., профессор, академик МААО (г. Троицк), ПИОНТКОВСКИЙ В.И., д.в.н., профессор, академик МААО (г. Костанай), САЛАМАТОВ А.А., д.п.н., доцент, (г.Челябинск) САТУБАЛДИН С.С., д.э.н., профессор, академик НАН РК (г. Алматы), СТЕЛЬМАХ В.В., к.мед.н., главный врач Костанайской областной больницы (г. Костанай), ТРИФОНОВА М.Ф., д.с.-х.н., профессор, академик МААО (г. Москва), ШАХМЕТОВ Б.Д., д.э.н., профессор, академик МААО (г. Костанай)

**КОСТАНАЙСКИЙ ИНЖЕНЕРНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
им. М. ДУЛАТОВА**

СОДЕРЖАНИЕ

ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ, ИСТОРИЯ, ФИЛОСОФИЯ	
<i>Бондаренко Ю.Я., Попова Л.Е.</i> Проблема ценностей в «Маленьком принце» в свете современности..	7
<i>Бондаренко Ю.Я.</i> Улитка на склоне эпохи. О фантастической повести братьев Стругацких.....	8
<i>Дик П.Ф.</i> Временность и онтология присутствия.....	11
<i>Кожяхметова С.Н.</i> Лексико - семантические особенности англоязычных заимствований в русском языке.....	13
<i>Мифтахутдинова Т.В.</i> Межкультурная компетенция, её роль в формировании современной личности.....	16
<i>Айдналиева А.Т.</i> Некоторые вопросы оптимизации правового регулирования правотворческой деятельности в Республике Казахстан.....	18
<i>Ерохина А.С., Нам Л.Е.</i> Психологическая защита личности.....	20
<i>Алдабергенова А.И.</i> Особенности глобализации экономик Казахстана, России и Беларуси в условиях Таможенного союза.....	22
<i>Демежанова С.М.</i> Правовой анализ судебных ошибок.....	24
<i>Майсатаева А.Ш.</i> Бірінғай экономикалық кеңестік аясында кәсіпкерлікті дамыту сурақтары.....	25
<i>Майсатаева А.Ш.</i> Бірінғай экономикалық кеңестік аясында Қазақстан Республикасы тұтынушыларының құқықтарын қорғау мәселелері.....	27
<i>Тажибяева А.Х.</i> Кеден одағы аясындағы кәсіпкерлік жағдайлары.....	28
<i>Манасбаева Н.Ш.</i> Коммуникативные стратегии рекламного дискурса.....	29
<i>Алпыспаева З.Т.</i> К вопросу переводческой эквивалентности семантического содержания фразеологизмов с компонентом –антропонимом.....	31
<i>Абдрахманова Р.К.</i> Философия права в контексте форм социальной регуляции.....	33
<i>Ахметжанова Д.К., Тойтанова А.А.</i> «Толыққанды тілсіз – толыққанды ұлт болуы мүмкін емес».....	36
<i>Карбенова З.У., Тианов Ж.М.</i> Сущность и специфика социализации личности на современном этапе.....	37
<i>Гучигова С.А.</i> Особенности развития английского возрождения.....	39
<i>Монзилева Н.В., Чередниченко Е.</i> Семантическое поле прилагательных как способ переводческого решения.....	41
<i>Сарбасова А.Е.</i> Языковая метафора в лексико-семантической системе языка (на материале студенческих метафор).....	43
<i>Кульжанова Ж.Т.</i> Основные формы и направления конструирования целостной техногенной среды.....	45
<i>Болатбаева А.Т., Жусупов А.Е.</i> Сопоставительный анализ диглоссии и билингвизма в современном русском языке.....	48
<i>Алмауытова Ә.Б., Қоқыбасова Г.Б.</i> Қорқыт ата кітабындағы діни мифологиялық көмекші кейіпкерлер мотиві.....	50
<i>Данияр Б.А.</i> Волонтерство – важный аспект укрепления гражданского общества.....	53
<i>Уксукбаева М.Т.</i> К вопросам духовно-культурного воспитания в современном Казахстане.....	55
<i>Жармуханова А.Ж.</i> М. Әуезов «Абай жолы» романындағы күлудің түрлері.....	57
<i>Смирнова Н.В.</i> Местное самоуправление в казахстане: проблемы и перспектива развития.....	60
<i>Судейменова А.К., Жетпісбай Ә.Қ.</i> Иса Байзақов поэмаларының ономастикалық жүйесі.....	63
<i>Камишева Г.А., Баймаханова Ш.Ү.</i> Т. Ізтілеуұлы шығармаларындағы этнотанымдық сипаттағы деректердің дефинициясы.....	67
<i>Гизатуллин Р.Н.</i> К истории тройской пограничной таможни (1750-1868).....	69
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	
<i>Абишева Р.Б.</i> Использование технологии развития критического мышления в процессе работы над текстами по специальности.....	73
<i>Желялетдинова Т.А., Дудка Т.В.</i> Цели и задачи обучения чтению на иностранном языке.....	76
<i>Казанцева А.И.</i> Личностно-ориентированное взаимодействие преподавателей и студентов как условие развития педагогической системы.....	78
<i>Шталева Н.Р., Сафонова Е.Б., Береснева И.В., Батманова Л.А.</i> Интерактивное обучение на занятиях по биологической физике и информатике в ветеринарном ВУЗе.....	80

<i>Старченко С.А., Шталева Н.Р., Шамина С.В.</i> Модели интеграции содержания физики и биологии в ветеринарном ВУЗе.....	83
<i>Салимбаева В.П.</i> Из опыта применения компьютерного моделирования в деловой игре при обучении студентов вуза сельскохозяйственной направленности.....	85
<i>Белоусова О.П.</i> Некоторые особенности организации самостоятельной работы студентов по математическим дисциплинам в контексте компетентностного подхода.....	86
<i>Ковалева М.Н.</i> Развитие познавательной мотивации в процессе изучения английского языка.....	88
<i>Дуйсебаева Г.А., Кузембаева К.Ж.</i> Использование учебных ситуаций в иноязычном обучении.....	89
<i>Примак Г.П., Брусенцова Н.П.</i> Поэтапное развитие готовности к самоуправлению познавательной деятельностью студентов в процессе изучения иностранного языка.....	91
<i>Румянцева М.В.</i> К вопросу о формировании социокультурных ценностей личности обучающегося в процессе преподавания иностранного языка.....	93
<i>Тропникова Н.П.</i> Отраженность этапов профессионального саморазвития студентов в процессе построения технологии педагогического содействия становлению готовности к профессиональному саморазвитию будущих педагогов профессионального обучения.....	95
<i>Нехода Е.В., Беззубко Л.В.</i> Опыт перехода на новые стандарты обучения.....	98
<i>Кальменова Р.К.</i> Современные проблемы обучения профессиональному русскому языку.....	100
<i>Танелова Б.Ж.</i> Қазақ халқының этникалық стереотипі туралы пікірлердің қалыптасуы.....	102
<i>Абылтева Г.С.</i> An importance of teaching idioms to english as foring language students.....	105
<i>Пархоменко И.А., Спанова А.Ж.</i> Метод арт-терапии как средство формирования профессионального самопонимания студентов-психологов.....	106
<i>Жалкевич В.Т.</i> Дебаты как одна из современных интеллектуальных технологий в учебном процессе.....	108
<i>Мнайдарова С.С.</i> Взаимодействия педагога и студентов учреждений среднего профессионального образования в процессе формирования социально-экономических ценностных ориентаций на основе сотрудничества.....	110
<i>Назмутдинов Р.А., Кан Ж.И.</i> Связь индивидуально-личностных характеристик студентов с аттракцией.....	113
<i>Смагина И.П.</i> Мотивация к изучению иностранного языка в контексте инновационных технологий.....	114
<i>Мнайдарова Г.С.</i> Формирование этических норм экономической деятельности студентов учреждений технического и профессионального образования.....	116
<i>Сағұмбаева Е.И.</i> Новые информационные технологии в обучении английскому языку.....	118
<i>Solovyova N.A., Kabaev K.</i> Individual work of students as a form of teaching and learning in higher institution.....	120
<i>Исмаилова И.В.</i> Психофизиологическая характеристика интеллектуальной деятельности и учебного труда студентов.....	121
<i>Рыцанова С.М.</i> К вопросу преподавания теории вероятностей на инженерных специальностях.....	123
<i>Сүйінкина П.Б., Жайлаубаева И.Ж.</i> Жұмыссыздық және мамандар тапшылығы мәселесі.....	125
<i>Дрюк О.В.</i> Эффективность использования электронных справочных материалов в учебном процессе.....	127
<i>Саркисян Л.В., Щербинина А.И.</i> К проблеме профилактики рисков вовлечения учащейся молодежи в социальные эпидемии XXI века.....	130
<i>Кужукеева К.М.</i> Особенности организации самостоятельной работы обучающихся в вузе в рамках компетентностного подхода.....	133
<i>Баудинова Б.А., Байжанова Г.К.</i> Решение проблем качества образования на системной основе управления непрерывного образования колледж – ВУЗ.....	135
<i>Баудинова Б.С., Тулегенов Е.Н.</i> Инновационные технологии в профессиональном образовании.....	137
<i>Коваль О.В.</i> Начинающий учитель: профессиональные ожидания.....	140
<i>Тавтыбаева Ә. А.</i> Сөйлемнің коммуникативтік компоненттері.....	142
<i>Таибаева Л.М.</i> Проблема модели специалиста и индивидуального стиля деятельности психолога.....	144
<i>Мендыкулова С.С.</i> Технология обучения в сотрудничестве.....	147
<i>Фазылахметова А.Т.</i> Құрамалас сөйлем мен жай сөйлемдердің ара қатынасы.....	150
<i>Назарова Г.А.</i> Блочный метод обучения как фактор развития творческого мышления студентов.....	151
<i>Бектасова А.А.</i> Көп тілді білу – уақыт талабы.....	154
<i>Кайпбаева Ж.Ш.</i> Модульная технология, как инновационная технология обучения в Казахстане.....	156
<i>Соловьева Е.А., Айсарина А.А.</i> Применение современных CAD/CAE систем в подготовке специалистов механического профиля.....	158
<i>Асаубаева А.К.</i> Девианттық мінез-құлықты балалармен әлеуметтік-педагогикалық жұмыс технологиялары.....	159
<i>Бондарева Т.О.</i> Особенности развитие интеллектуально-творческого потенциала младших школьников.....	161

<i>Дужасаров К. И., Дунаев Т.С., Кажыканов М.К., Муздыбаев Б.А.</i> Процесс формирования спортивного коллектива в группе волейболистов.....	164
<i>Маханбетов А.И., Каушимбаева З.Ж., Жангабылова З.К.</i> Шетел тілдерін оқу үдерісінің жоғары сатысында үйретудегі әдіс-тәсілдердің орны.....	166
<i>Казанцева А.И.</i> Личностно-ориентированное взаимодействие преподавателей и студентов как условие развития педагогической системы.....	169
<i>Мадьярова Г.А.</i> Анализ на учебно-методическую работу кафедры «Программное обеспечение вычислительной техники и автоматизированных систем».....	171
<i>Дуламжаев Н.</i> К вопросу развития когнитивной деятельности студентов через анализ учебного процесса в монгольской аудитории.....	173
<i>Нуржанова С.А., Бекбаева Ж.С.</i> Формирование критического мышления как одного из ключевых компетенций будущего профессионала.....	176
<i>Себряева Н. С.</i> Самостоятельная работа основа повышения качества подготовки студентов.....	179
<i>Мадьярова Г.А., Сегизбаева Р. У., Молдабеков Б.К.</i> Эффективность технологии дистанционного обучения.....	181
<i>Даниярова Ж.К., Сарбасова Н.Д.</i> Преимущества и недостатки тестирования по математике.....	184
<i>Тулемисова А.С., Тұрсынбайқызы А.</i> Электронды оқулықтар.....	185
<i>Аплашова А.Ж., Утегенова М.</i> Студенттердің оқу мотивациясының ерекшеліктері.....	187
<i>Хамзина Ш.Ш., Кадырова М.С.</i> Специфика построения вариативного компонента элективной дисциплины «Экология транспорта и городских сетей» для специальностей «Экология», «Безопасность жизнедеятельности и защита окружающей среды».....	189
<i>Кочкорбаева Э.Ш.</i> Использование технологии проектного обучения как фактора повышения эффективности образовательного процесса.....	192
<i>Оспанова Ш.К.</i> Педагогические технологии в образовательном процессе.....	195
<i>Абенова Б.Т.</i> О подготовке педагогов профессионального обучения в не профильном ВУЗе.....	197
<i>Утемисова А.А., Бехтольд Т.Г., Оспанова М. Ж.</i> Кәсіби білім беру жүйесіндегі құзыреттілік көзқарасы.....	199
<i>Есекешова М.Д.</i> Білім алушылардың креативтілігін қалыптастыру мәселелері.....	202
<i>Есекешова М.Д., Тастанбекова Н.Д.</i> Кәсіптік білім беруде педагогикалық тәжірибені ұйымдастырудың өзекті мәселелері.....	203
<i>Данилова Л.В.</i> Мотивация и стимулирование учения как способ повышения эффективности образовательного процесса ВУЗа.....	205
<i>Сейлхан Г.И.</i> Отбасында қазақ этнопедагогикасы негізінде бала тәрбиесін қалыптастыру.....	209
<i>Мергенбай Л.Х., Турегелдиева Э.К.</i> Интерактивті оқыту әдістері.....	211
<i>Молдахметова Г.М.</i> Болашақ психолог мамандарды дайындауда жобалау іс-әрекетінің маңызы.....	213
<i>Евдокимова О.Н.</i> Генезис и развитие идеи толерантности в истории образования.....	216
<i>Турегелдиева Э.К., Мергенбай Л.Х.</i> Қазіргі заманғы білімдегі инновациялық технологиялар.....	219
<i>Таукелова А.Е.</i> Студенттердің шығармашылық әлеуетін дамытудағы өз беттілік жұмыстардың маңызы.....	221
<i>Мүсірова Г.Б.</i> Оқу үдерісінде тұлғаның танымдық іс-әрекетінің қалыптасуының теориялық негіздері.....	224
<i>Бижанова Ғ.Қ.</i> Тұлға қалыптастырудағы Ы.Алтынсариннің еңбегі.....	226
<i>Ақылбекова Э.А.</i> Мінез – құлқында ауытқулары бар балаларға психологиялық қызмет.....	229
<i>Ткач Г.М.</i> Методика проведения занятий по формированию алгоритмического стиля мышления учащихся.....	232
<i>Асылбекова С.К., Ткач Г.М.</i> Использование интерактивных форм обучения для повышения эффективности образовательного процесса.....	234
<i>Асылбекова С.К.</i> Информатика пәніне арналған мемлекеттік тілде терминологиялық сөздіктерді құру ерекшеліктері мен мәселелері.....	236
ТОЧНЫЕ И ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ	
<i>Азатаева К.Б.</i> Энергосберегающие технологии: краткий обзор проблемы в различных сферах использования электроэнергии.....	239
<i>Реснянская Т.Ю., Байсариева А.М., Оспанов Б.С.</i> Совершенствование системы обращения с коммунальными отходами.....	241
<i>Асканбаева Г.Б.</i> Использование метода координат при решении нестандартных задач.....	242
<i>Ысмагул Р.С.</i> About a countable system of some differential equations in partial derivatives.....	243
<i>Джумабекова Г.Б., Налибаева Ж.</i> Былғары-аяқ киім өндірісінің қалдықтарын қайта өңдеу.....	245
<i>Карцев Н.В.</i> Автоматизация – это удобство и экономия.....	247
<i>Tsoy L.S., Zhabagiyev A.M.</i> Methods to control paraffin accumulation in the wellbores at aryskum oilfield.....	249

<i>Качанова Л.С., Бондаренко А.М.</i> Перспективные ресурсосберегающие технологии производства и использования высококачественных органических удобрений.....	251
<i>Сулейменова Р.З., Мишунина Н.О.</i> Проблемы проектирования и разработки кроссплатформенных приложений.....	256
<i>Курманов А.К., Рыспаев К.С., Рыспаева М.К.</i> Биогаз в казахстанской действительности.....	258
<i>Кудабаева А.К.</i> Разработка безотходной технологии получения перчаточной-галантерейной кожи.....	260
<i>Кудабаева А.К.</i> Оценка безотходности технологий получения перчаточной-галантерейных кож.....	262
<i>Шрайбер О.И.</i> Современное уличное освещение.....	263
<i>Шрайбер О.И.</i> Светодиодное освещение как альтернатива.....	265
<i>Класен Ю.В., Ростиславов О.А.</i> Газоснабжения сельских населенных пунктов и обоснование методики расчёта.....	267
<i>Рыспаева А.К.</i> Совокупность последствий негативных явлений и процессов, преодолеваемых за счет практической реализации воздушно-тепловой завесы (ВТЗ).....	271
<i>Есхожин К.Д., Кайрбекова М.А., Кенжехан Н.</i> Системный подход к исследованию рабочих органов культиваторов.....	275
<i>Гришин А.Н., Есхожин К.Д.</i> Системный анализ обработки почвы.....	276
<i>Горбунов Б.Н., Есхожин К.Д.</i> Задача оптимизации параметров рабочих органов культиваторов.....	279
<i>Румянцев А. А.</i> Определение интенсивности конденсации пара при гидротермической обработке зерна крупяных культур.....	281
Комиссаров Д., Дрюк О.В. Система жидкостного охлаждения ПК.....	282
<i>Satyratov S.T., Kaynarbekov A.K.</i> Definition of optimum values of length femoral and top boot parts of spoke sixspoke of the treading wheel.....	285
<i>Вороновский И.Б.</i> Исследование износа плунжерных пар топливного насоса двигателя энергетических средств МТА.....	287
<i>Исенова О.Р., Савченко Е.А.</i> Проектирование железнодорожной линии для соединения аэропорта с вокзалом железнодорожной станции.....	290
<i>Халметова Ш.Т., Ханбабаева Л.</i> Исследование физико-механических свойств кож с применением комплексных хромтитановых соединений.....	292
<i>Савин С.Л., Уаисова А.Х.</i> Анализ способов повышения отказоустойчивости вычислительной сети.....	294
<i>Баганов Н.А., Бехтольд Т.Г., Баганов И.А.</i> Проблемы и перспективы развития технического сервиса в Костанайской области.....	297
<i>Моисеенко О.В., Водясов Е.В.</i> Повышения долговечности рабочих органов почвообрабатывающих машин.....	300
<i>Байкин С.С.</i> Теоретико-методические осмысления безопасности на железной дороге.....	303
<i>Бобков С.И.</i> Обоснование параметров воздуховода пневмомеханического подборщика-погрузчика рассыпного сена.....	305
<i>Курмангалиева Д.Б., Тарабаев Б.К.</i> Проблемы, возникшие перед Республикой Казахстан при вступлении в Таможенный Союз, и пути их решения.....	308
<i>Уаисова М.М., Исмаилов И.Н.</i> Киберспорт как средство заработка.....	311
<i>Класен Ю.В., Ростиславов О.А.</i> Эффективное использования энергетические ресурсы Республики Казахстан.....	312
<i>Буторин В.А., Ляховецкая Л.В.</i> Повышение надёжности ВЛ-35 кВ, расположенных на обводнённых грунтах.....	315
<i>Шепелёв С.Д., Черкасов Ю.Б.</i> Повышение эффективности уборочных процессов с учётом срока службы зерноуборочных комбайнов.....	316
<i>Кусембаев С.Х., Ставрианиди П.М.</i> Измерительная лаборатория для комплексного исследования характеристик микроконтроллера PIC16F877.....	317
<i>Чурсинов М.В.</i> Энергетический баланс при подачи воды.....	319

мультимедийных технологий должны шире применяться во всех трех типах интерактивности, описанных выше.

Для обеспечения максимальной эффективности каждого типа взаимодействия и соответствия программы обучения тому типу взаимодействия, который наилучшим образом подходит для образовательных процессов разных предметов, а также для студентов разных курсов, преподавателям необходимо применять принцип специализации обучения.

Внедрение интерактивных форм обучения – одно из важнейших направлений совершенствования подготовки студентов в современном профессиональном учебном заведении. Так как основные методические инновации связаны сегодня с применением именно интерактивных методов обучения.

Список литературы:

1. Воронкова О. Б. Информационные технологии в образовании : интерактивные методы / О. Б. Воронкова. – Ростов н/Д : Феникс , 2010.
2. Полат Е.С. Теория и практика дистанционного обучения. – Учебное пособие для студентов высших педагогических заведений. – М. Издательский центр «Академия», 2004.

ИНФОРМАТИКА ПӘНІНЕ АРНАЛҒАН МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДЕ ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ СӨЗДІКТЕРДІ ҚҰРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Асылбекова С.К., аға оқытушы
Инновациялық Еуразия университеті*

Бұл мақалада информатика пәнінен мемлекеттік тілде терминологиялық сөздіктерді құру қажеттілігі қарастырылған. Қазақша бірыңғай ғылыми сөздіктердің жоқтығының мәселелері, оларды құру ерекшеліктері мен қойылатын талаптар мен ұсыныстар келтірілген.

В данной статье рассматривается проблема создания терминологического словаря по информатике на государственном языке. А также исследованы проблемы отсутствия единой базы научных терминов на казахском языке, приведены их особенности и предложения по их решению.

In this article the problem of creation of the terminological dictionary is examined on an informatics in a state language. And also the problems of absence of single base of scientific terms in Kazakh language, their features over and suggestions are brought on their decision.

Қазіргі заманда мемлекеттік тілді білуге, қастерлеуге деген талап күнде жоғарылап келеді. Тіл өзектілігі біздің елімізде үлкен мәселелердің бірі. Күннен-күнге қай саланы алсақ та, оның ішінде жоғары білімді мамандарды дайындау жүйесіне қазақ тілі толығымен енгізілген. Осыған орай білім беру жүйесі көптеген қиыншылықтарға тап болып отыр. Әсіресе мемлекеттік тілде оқу-әдістемелік материалдарды пайдаланудың маңыздылығы өте зор.

Алайда өмірдің өзгергенімен, техникалық терминдердің пайда болуына ерекше көңілмен қарау қажет. Себебі біздің басты мақсатымыз студенттерге терең білім беру, олардың кәсіби-коммуникативтік біліктілігін арттыру, ана тілін сөз мәдениеті талаптарына сай деңгейде дұрыс қолдана білу іскерліктерін жетілдіру. Сондықтан жаңадан жасалған терминдер тілмен қатар даму керек.

Термин жасау, қалыптастыру, терминологияны жүйелеу, реттеу жұмыстарын дұрыс жолға қою, жалпы ғылыми-техникалық терминологияның даму бағытын белгілеу – бүгінгі күннің кезек күттірмейтін өзекті мәселелерінің бірі болып табылады.

Қазіргі таңда компьютерлер тұрмысымыздың барлық саласын түгелдей қамтып жатыр. Компьютерлерлермен тілдесу көпшіліктің күнделікті қажеттілігіне айналып отыр.

Қазақ тілі мемлекеттік мәртебеге ие болғаннан бастап-ақ, барлық салалар мүмкіндіктерінше терминдердің қазақша баламаларын қолдануды дәстүрге айналдырған. Тіл қоғаммен бірге жаңарып, ондағы болып жатқан өзгерістерге дер-кезінде жауап беріп, күрделі ұғымдарға лайықты сөз тауып беріп, үнемі дамып, қалыптасу үстінде.

Ғылым мен техниканың даму заманында мыңдаған жаңа ұғымдар пайда болып жатыр. Ал техниканы тиісті ғылыми ұғымдарсыз, сол, ғылыми ұғымдарды білдіретін арнайы терминдерсіз меңгеру мүмкін емес екені айдан анық. Мысалы, «Информатика» пәнін қарастыратын болсақ, бірыңғай терминологиялық сөздіктердің жоқтығынан студенттер пәнді меңгеруде бірсыпыра қиындықтарға тап болып жатыр. Бүгінгі күнде компьютерлік технологияларға қатысты терминдер орыс тілінде, не болмаса ағылшын тілінде қолданылып жатыр. Бұның пайдалы да, зиянды да жағы бар. Екі тілдің қатар жүру кесірінен информатика терминологиясы әлі күнге толық орнатылған жоқ. Кейбір термин сөздердің толық болмауы немесе тіпті жоқтығы үлкен қиыншылық туғызады. Кез-келген білім саласындағы терминологиялық жүйе түсінігі адамдар қолданатын терминмен, оның түсінігімен, білімімен байланысты болуы керек.

Терминологиялық жүйе түсінігінің әр пәндік аймақта өзінің әр түрлі ұғымы болады. Кейбір терминдерді мамандар өздері аударып, кей кездері тіпті өздері ойлап та шығарады. Бұдан, әрине, көптеген кемшіліктер туындайды. Олар:

- Терминдердің көпмағыналылығы, яғни, бір термин әр түрлі түсінік береді;
- Синономия. Мұнда, керісінше, бір түсінікке бірнеше терминдер сәйкес келеді;
- Терминдер сөздерінің нақты анықтамаларының жоқтығы;
- Басқа тілдерде кейбір терминдердің баламасының болмауы. [5]

Мысал ретінде бірнеше сөздерді алайық: «программалық жасақтама», «бағдарламалық жасақтама», «программалық қамтамасыздандыру», «бағдарламалық қамтамасыздандыру» сияқты терминдер бір мағынаны береді: компьютердің жұмыс істеуіне арналған бағдарламалар жиынтығы. Тінтуір термині кейбір әдебиеттер мен сөздіктерде «тышқан», енді біреулерде «маус» немесе «тінтуір», «маркированный список» - «таңбаланған» немесе «маркерленген» тізім деп аударылып жазылған. Бұндай жағдайлар, яғни әртүрлі әдебиеттерде бір сөзді әркім пайдалану, әсіресе, студенттерге, болашақ мамандарға меңгеріп, пайдалану қиынға түседі. Себебі жоғары оқу орындарында аудармашыларды емес, әр түрлі саладағы компьютерді жетік білген қазіргі заманға сай мамандарды дайындауымыз керек. [2]

М.Балақаевтың мәдениет туралы айтқан анықтамасын тіл мәдениетімен жалғастырсақ ол өз ойын былайша көрсетеді: «Тіл мәдениеті дегеніміз - тілдік тәсілдердің ширау, жетілу дәрежесі. Сонымен қатар, ол тіл жұмсаудағы ізеттілік, сауаттылық қана емес, тілдік тәсілдерді, фонетикалық, орфографиялық, орфоэпиялық, морфологиялық, синтаксистік, стильдік құбылыстарды ұқыпты, дұрыс қолдану дағдысы». [1] Сондықтан да терминдік аудармаларда жоғарыдағы кемшіліктерді жою үшін келесі талаптарды қоюға болады:

- компьютерлік терминдердің аударылу ерекшелігіне сипаттама беру;
- терминдер аудармасының дәлдігін, мағыналылығын және тілдік нормаға сәйкес келуін қадағалау.
- ұлттық терминологияны реттеу, қалыптастыру және қолданыс аясын кеңейту. [4]

Негізінде орыс тіліндегі информатика терминдер шет тілдерінен енген, сондықтан оның түпнұсқасы ағылшын тіліне зер салған дұрыс. Өйткені сөздің түп негізіне сүйенбесек, ортадағы тілде кеткен қателіктер қазақ тіліне шұбатылып келгені байқалады.

Егер ЖОО информатиканы оқытуда қазақ тіліндегі түсініктер жүйесі толығымен қолданылса, онда оқытудың тиімділігін көтеруге, студенттердің оқуға деген қызығушылығын арттыруға болады.

Ол үшін келесі міндеттерді орындау қажет:

- жоғары оқу орындарында мамандарды дайындаудың тиімділігін жоғарылату үшін ақпараттық технологияларды қолданудың басымдылығын көрсету, білім беруде информатикадан қазақ тілді терминдерінің түсініктер жүйесін қалыптастыру;
- жаңа телекоммуникациялық және мультимедиа технологияларға сүйеніп, информатиканы оқытудың қазақ тілді түсініктер жүйесінің мазмұнын қалыптастыру;
- информатика бойынша терминологиялық сөздіктердің сапасына қойылатын талаптар кешенін жинақтау және соның негізінде жоғары оқу орындарында информатиканы оқытуда қолданылатын терминологиялық сөздіктердің пайдалану әдістемесін дайындау. [6]

Жаңа қоғамның өмірге қабілеттілігі тікелей ақпараттық қамтамасыз ету жүйесінің дамуымен байланысты. Бүгінгі күні адам қызметінің қай саласында болмасын, ақпараттың көлемін өңдеуді автоматтандыратын компьютерлік және басқа да техникаларды пайдаланбау мүмкін емес. Ал егер де қазақша техникалық терминдер мәселесі шешілмейтін болса, онда бір саладағы адамдар «әртүрлі тілде» сөйлегенмен тең болады. Бұл жағдай қазақ тілінің өзінің қиын кездерін шегіп жатқанда, оның мәртебесін көтермейтіні анық.

Ұлттық тілді қорғаудың ең үздіксіз және тиімді жолы толыққұнды ұлттық ғылыми тіл құру болып табылады. Ұлттық тіл ғылыми тіл ретінде танымдық үрдісте белсенді қатысады және өзін-өзі жетілдіруді, жаңа терминологиялық мәліметтермен қанықтыруды жүргізе отырып, ұлттық тілдің дамуын қалыптастырады.

Әрине қазақ тілінің құрамына шет тілдік терминдерді қосу – ол қоғамдық дамудың нағыз нәтижесі болып қабылданбайды, алайда ақпараттық технологиялардың, оның ішінде компьютерлік технологиялардың шет елдерден келгендіктен ағылшын терминдерінен толыққұнды терминдер сөздігін құру үлкен қателік те, тәжірибеде ол мүмкін емес сияқты.

Ақтөбе облысы, Әділет департаментінің ұйымдастырушылық-бақылау және кадрлық жұмыс бөлімінің бас маманы Ә.Ж. Ермағамбет «Терминдерді біріздендіру тиімділігі» мақаласында ұлттық терминологияны дамыту, қалыптастыру, термин жасау жұмыстары бойынша келесі ережелерді ұсынған:

- байырғы қазақ лексикасы сөздерінің қорын барынша пайдалану;
- басқа да түркі тілдерінің оң тәжірибесін термин шығармашылығында пайдалану;
- интернационалдық терминдерді қолдану. Осы қағидат терминдері қазақ орфографиясының заңдарына бағындыру жолымен жүзеге асырылады.
- ғылыми түсініктің ұлттық баламасы түсініктің мәнін толық бере алатын сөздерден алынуы керек;
- алынған балама түсініктің басқа ұқсас мағыналарымен шатаспау керек;
- ғылыми терминнің қабылданған баламасы туған тілдің ғылыми ерекшеліктері мен

зандылықтарына сәйкес құралу керек және оның сөздік құрамына кіруі тиіс.[4]

Айталық, информатика пәнінің терминдерінің аудармасының орнына мәндік қазақша терминдерін алуға болады. Аударманы келесі ұсыныстар арқылы жүзеге асыруға болады:

- жаңа сөзжасамды құрастыру;
- түркі-тілдес халықтардың тілінен, яғни біздің тілімізге туыс ортадан мәндік балама іздеу;
- балама іздемей сол түсінікті бастапқы күйінде қалдыру.

Жаңа түсінікті кейбір сөз тіркестері:

Бағдарламалық жасақтама	-	программное обеспечение
Монитор	-	монитор
Бума	-	папка
Тінтуір	-	мышь
Батырма	-	кнопка
Перне	-	клавиша
Маркированный список	-	таңбаланған тізім [3]

Шынында да көптеген латын сөздері оқулықта болсын, тіпті халқаралық құжаттарда да аудармасыз қолданылатыны белгілі, бірақ одан ол терминдерді ешбір ел ешқашанда өз тіліне аудармасын деген түсінік тумаса керек. Мысалы, «терроризм», «коррупция», «аэропорт», т.с.с. іздей берсең көп терминдер халықаралық құжаттарда аудармасыз қолданылады. Алайда, бұл терминдер қазіргі кезде біздің заңдарымызда «лаңкестік», «жемқорлық» «әуежай» болып төл тілімізге аударылып, қолданылып жүр, одан ешқандай қолайсыздық туындап жатқан жоқ. Алайда мұндай тұжырымды техникалық терминдерге қолдануға болады деп тура кесіп айтуға болмайды. Сол себепті информатика түсініктерінің ғылыми аудармасын құруда келесі тұжырымдамаларды ұстану қажет:

1. Компьютерлік терминдердің аударылу ерекшелігіне сипаттама беру;
2. Компьютерлік терминдерді аударғандағы дәлдігін, мағыналылығын және тілдік нормаға сәйкес келуін қадағалау;
3. Аударма сапасы мазмұндық сәйкестікпен өлшену керек немесе мазмұндық мәндердің сәйкестігі болу керек;
4. Аударма терминнен басталады. Ғылыми аударма ғылыми термин өзіндік ұлттық эквивалентке ие болғанда ғана дамиды;
5. Аударманың тұтастығын сақтау қажет, яғни аударма түсініктердің ұлттық-тіл кеңістігіне тілдің қалыптасқан жүйесін бұзбай ену мүмкіндігі.[6]

Қазіргі таңда білім беруде жаңаша инновациялық технологиялардың қолданылуы студенттердің білім сапасын арттыру мақсатында үлкен қажеттіліктерді қамтамасыз етуді талап етеді. Ал оның ең басты бөлімі терминология сөздігі болып табылады.

Білігі бар адам ғана қай ортада да өзіне сенімді бола алады және айналасындағылармен өзара тіл табыса білуге қабілетті болады. Ал, тіл табыса білу — еңбек нәтижелігінің ең қажетті шарты.

Сапасы расталған терминологиялық сөздіктерді қолдану жоғары оқу орындарында информатиканы оқытудың сапасын күшейтіп, мемлекеттік тілде өз ойын жетік әрі білікті деңгейде жеткізе алатын заманға сай мамандарды дайындауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://www.kaz.stat.kz>
2. Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік: Жалпы редакциясын басқарған проф. А.Құсайынов. – Алматы: 1999.–304 б.
3. Балақаев М. Қазақ тілінің мәдениетінің мәселелері / М.Балақаев.- Алматы: Қазақстан, 1965.- 186 б.
4. <http://www.adilet-aktobe.gov.kz>
5. <http://egemen.kz>